

Láska k české kultuře přivádí na španělská jeviště neobyčejné adaptace českých děl

Rozhovor s Carlosem Be

Eva Hlaváčková / lektorát Madrid, Španělsko

S Carlosem Be jsme si povídali nejen o divadle a jeho současných, minulých i plánovaných projektech, ale také o jeho vztahu k české kultuře a k češtině. Podrobněji jsme se dozvěděli, jak vznikala adaptace dvou zásadních českých děl, která byla ve Španělsku jeho zásluhou v posledních letech uvedena, a to Čapkovy hry *R.U.R.* a Havlových *Dopisů Olze*. Závěrem nám Carlos zanechal i nádherný a silný vzkaz určený především zahraničním studentům češtiny.

aká byla vaše cesta k češtině, české kultuře a České republice?

Bylo to kvůli lásce. Lásce osobní, která se zanedlouho rozšířila i na lásku k zemi, kultuře a jazyku. Rozšířila se tak moc, až si občas myslím, že to, že teď nežijí v České republice, je skoro náhoda.

Mezi lety 2005 a 2015 jsem žil střídavě mezi Českou republikou a Španělskem a pracoval jsem zároveň v obou zemích. V Praze jsem měl příležitost uvést hru *Origami* v Divadle Ungelt s velkými hvězdami, jako jsou Vilma Cibulková, Pavel Batěk, Helena Dvořáková a Vojta Kotecký, a to díky jeho řediteli Milanu Heinovi. Na tomto projektu jsem pracoval rukou v ruce s tlumočnickem, mým kamarádem Petrem Goidou. Potom se pokračovalo v uvádění mych her na tak různých scénách jako MeetFactory, Divadlo NoD, Werichova vila a další.

A tímto způsobem ta láska rostla také v profesní oblasti. A až trvá i nadále!

Dokázal byste jmenovat něco konkrétního, co vás k českým dílům a české kultuře přitahuje? Čím myslíte, že jsou jedinečná, speciálně pak pro španělské publikum?

Nerad zobechuji, ale existuje něco tak blízkého a zároveň tak vzdáleného při objevování české kultury, že to člověka fascinuje. Tím blízkým mám na mysli to jasné a tím vzdáleným to temné.

Myšlím, že každý si může najít k české kultuře svoji vlastní cestu. Já jsem se zamířoval do Hrabalových *Postřizín* a *Pábitelů*, do Čapkovy *Továrny na absolutno*, do současného dramatika Zelenky a jeho *Příběhů obyčejného šleštví* a také do autorů, kteří jako např. Kafka, aniž by psali česky, přesahují jakoukoli klasifikaci; Meyrink mě uvrhl do permanentního Stendhalova syndromu, což se mi dřív stávalo jenom s Flaubertem.

A nemůžu zapomenout ani na neuvěřitelné divadelní režiséry, jako jsou Morávek, Havelka, SKUTR... Já jsem se v pražských divadlech dostal mnohem dál než kdekoliv jinde.

Mnozí čeští umělci jsou dosud pro španělské publikum velkou neznámou, částečně kvůli nedostatečnému španělskému vzdělání a částečně z geopolitických důvodů; ale České centrum odvádí chvilkyhodnou práci v šíření povědomí o českých umělcích ve Španělsku.

Díky vám měli studenti češtiny v Madridu v loňském a letošním roce jedinečnou příležitost zhlédnout představení R.U.R. Jak se zrodila myšlenka připravit právě toto představení?

Díky Českému centru v Madridu. Můj vztah s Českou republikou byl navázaný v obou směrech, pracoval jsem pro Institut Cervantes v Praze a brzy jsem začal pracovat také pro České centrum ve Španělsku. A byli to právě oni, kdo za mnou

Carlos Be

Španělský spisovatel, dramatik a divadelní režisér, který má velmi úzký vztah k České republice a české kultuře. Pravidelně spolupracuje s Českým centrem v Madridu a díky jeho adaptacím mají španělští diváci včetně studentů češtiny v Madridu jedinečnou možnost zhlédnout na španělských prknech díla českých autorů.

přišli s návrhem oslavit stoleté výročí *R.U.R.* jeho dramatickým čtením. Studium tohoto díla, které jsem ovšem znal už z dřívějšíka, mě uchvátilo natolik, že se nakonec proměnilo v nejnovější představení mojí herečké společnosti.

Sám jste text Karla Čapka za tímto účelem překládal. Co pro vás bylo při překládání nejtěžší? Měl jste někoho, s kým jste případné obtíže konzultoval?

Jak říká Walter Benjamin, na překládání je nejtěžší zachytit jakési „zásadní jádro“, které je nepřeložitelné, ale Čapek je natolik univerzální, že to překladačům ulehčuje. Překládal jsem a zároveň jsem text adaptoval, a to s sebou ovšem neslo značné obtíže. Když adaptuji, je mojí prioritou představit do současnosti ten účinek, který toto dílo mělo mít na diváka tehdejší doby, což je něco, co je v případě *R.U.R.* opravdu výzva, se všemi těmi zápletkami a strukturou, která boří jakékoli normy či žánry, a koho jiného by také napadlo napsat téměř hodinový komický prolog předcházející třem tragickým dějstvím, při kterých země dokonce i napověda.

Při práci jsem se opíral o několik verzí textu v češtině a porovnával jsem je s anglickými a španělskými překlady. Když jsem zjistil, jak se cenzura, v závislosti na zemi a době, zmocňovala těch či oněch textů, nestačil jsem se divit. V jednom ze španělských překladů je například Elena Glory [sic] dcerou profesora z Oxfordu a jakýkoli

odkaz k přírodě je nahrazen Boží vůlí; navíc úplně chyběla souvislost s tou ostrou a zároveň jemnou českou ironií.

Naštěstí jsem v nejsložitějších momentech, které nastaly, mohl počítat s pomocí Ivetky Gonzálezové, která je nejen mou kamarádkou a zástupkyní ředitelky Českého centra, ale aktuálně také mou překladačatelkou do češtiny.

Ve vaší realizaci Čapkovy dramatu figurují pouze čtyři herci, a vše se navíc odehrává na miniaturním prostoru. Jak jste si s touto stránkou poradil? Jak moc jste původní verzi dramatu modifikoval a konkrétně v jakých aspektech?

Využil jsem toho, že já sám jsem hru režisoval, a vyřešil jsem mnoho pasáží adaptace tak, že jsem se opíral o znalosti režie, jako např. když se horda robotů zmocní Ultima nebo masakra lidstva na konci druhého dějství.

Zredukoval jsem také *dramatis personae* na deset, ztvárněných souborem čtyř herců: Joan Bentallé (jako Domin a Radius), Carmen Mayordomo v alteranci s Iriou Moreno (jako Sull a Alquist), Rosana Blanco v alteranci se Sandrou Ortiz (jako Helena Gloryová a robotka Helena) a Javier Arribas (jako Marius, Gall, Nana a Primus).

Také jsem přidal úvodní monolog Sully, historicky prvního robota, abych tak hru zasadil do kontextu. Vypráví o dráze textu, o kritikách, kterých se mou dostalo, o plagiatství a o tom, jak si tento text někdy, jako Isaac Asimov, přisvojovali, a cenzura e a o neblahých osudech autora textu a jeho bratra. Jinak myslím, že jsme uttili Čapka adekvátně!

La Cripta Mágica, ve které se inscenace realizovala, je prostor velmi specifický a vsuknutí magický. Proč jste se rozhodli zasadit představení právě do tohoto prostředí? A jak myslíte, že toto prostředí ovlivnilo výslednou podobu hry a její vyznění?

Pro Cripto to byla nabídka *site specific*, ačkoli jsme hru uvedli také na italský způsob v divadlech v Ciudad Real a v Leónu. Cripta, jak správně říkáte, nás obdarovala vši svojí magií, a proměnila tak představení ve výjimečný zážitek pro omezené množství diváků.

V češtině byste to nazvali komorní divadlo, ačkoli v tomto divadle se od jeho slavnostního otevření v roce 1987 uváděla výhradně kouzelnická představení. Díky jeho skvělé majitelce Anibel Vecino jsme měli tu čest být první divadelní společností, která dostala přístup do tohoto prostoru.

Cripta spolu s Ester Lucas, která měla na starosti kostýmy, dovedly představení velmi vhodně směrem k retro-futuristickému umění.

Nejen studenti češtiny, ale španělské publikum vůbec přijalo vaše ztvárnění hry R.U.R. s velkým nadšením. Co myslíte, že diváky nejvíc oslovilo? S jakými názory jste se setkal?

Samozřejmě platnost textu. Ačkoli je těžké si to přiznat, od lidské bytosti není možné oddělit tragédii: jsme odsouzeni k tomu, abychom trpěli. Jak říká Radius, když se navzády loučí: „Válka je přirozený stav člověka.“

A dále potom to, že naše divadlo je vysoce řemeslné, bez triků, jdeme přímo k podstatě. Anibel říká, že jsme právě v Criptě, protože to naše je také magie. Při této příležitosti zapojujeme i publikum, vyzýváme se ho a neustále na něj děláme náarážky. Pro diváka je to velmi naplňující a uspokojující zážitek. Navíc v posledních představeních, jak jste si mohla všimnout, začala dvojice robotů pracovat jako uvaděči, a to bylo parádní.

Dalším projektem z českého prostředí, který byl ke zhlédnutí v Madridu, bylo komorní a velmi emotivní dramatické čtení Olga a Václav, které bylo k vidění například v minulém roce u příležitosti výročí Havlovy smrti. Proč jste se rozhodli zpracovat právě Havlovy Dopisy Olze?

Ano, je pravda, že to bylo velice emotivní. Je to dramatické čtení, které jsme uvedli už třikrát při příležitosti výročí, a to v letech 2016, 2019 a 2021. José Navar a Joan Bentallé byli Václav a Ana Fernández, Velilla Valbuena a Carmen Mayordomo byly Olga.

Tento podnět vzešel také z Českého centra a *Dopisy Olze* byly jedním z těch fascinujících objevů, které skýtá vaše kultura, a velmi cennou příležitostí dát hlas tak silné a zároveň tady ve Španělsku neznámé ženě, která toho tolik symbolizovala.

Ve volné verzi, kterou jsem realizoval, se soustředím na nesnáze, se kterými se Olga a Václav potýkali během svého vztahu na dálku, abych tak vypočobil lásku, bolest a bezmoc; a zakončuji to nádhernou Havlovou úvahou o osobní zodpovědnosti.

Dramatické čtení Olga a Václav v roce 2021
Foto: Eva Hlaváčková

Máte v plánu přivést do španělského prostředí nějaký další český text? Na co se můžeme těšit?

Je tady několik návrhů, které čekají na produkci. Zelenka je prubířským kamenem současné dramaturgie, který je potřeba urgentně dostat do Španělska. Také mám na stole Goldflama, Kolečka, Drábka a sleduji i nové objevy, jako je Dianiška. Asi to bude jejich talentem! Navíc si myslím, že musí španělské scéně hodně přínést, a to jak odborníkům, tak veřejnosti.

A máte nějaký vysněný text z pera některého z českých autorů, který byste si přál zpracovat a uvést na španělských prkna?

Mám své oblíbené, ale spolu s těmi, které jsem zmiňoval výše, už čítají několik děl, která bych ve Španělsku moc rád uvedl.

Vaše díla je možné vidět také v České republice, je to tak? Jak intenzivní je vaše spolupráce s českou divadelní scénou?

Mojí agenti jsou Češi! To mluví za vše. Aura-Pont.

V současné době je v České republice k vidění *Marigarté*, monolog režisovaný Tomášem Staňkem a interpretovaný odvažnou Ljubou Krbovou, z produkce Oldstars. Navíc právě byl zařazen do katalogu mojí společnosti *Plevel aneb Mráz kopřivu nespádl*. Je to černá komedie, která triumfovala v Madridu a v Národním divadle v Bogotě a kterou bych jednoho dne rád viděl i na českých jevištích. Držím nám palce!

Co byste vzkázal zahraničním studentům češtiny a učitelům češtiny pro cizince?

Učitelům: mockrát děkuji za vaši práci, která mnohdy není doceňována.

Studentům: ať vždy, když budou moct, doplní svoje studium cestováním. Ať proniknou do území, kultury... a do lidí! Je tam tolik krásného a v tolika formách. Nakonec to budou milovat jako já. Jsem o tom přesvědčený. A možná, stejně jako mně, jim tam zůstane kousek srdce nebo duše už napořád.

Rozhovor byl veden písemnou formou ve španělštině. Překlad zajistila lektorka. ■